

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ В США ТА УКРАЇНІ

У статті розглянуто засади забезпечення якості та ефективності підготовки магістрів технічного перекладу в США та Україні, ідентифіковано критерії якості освітньої програми підготовки магістрів, визначено умови якісного технічного перекладу та характеристики ефективного технічного перекладача.

Ключові слова: магістр з технічного перекладу, ефективний технічний перекладач, якість вищої освіти.

Постановка проблеми. У сучасному світі інтенсивний розвиток американської вищої освіти та зосередження провідних університетів саме в США обумовлюють інтерес до вивчення досвіду США з підготовки фахівців у різних сферах суспільного життя, зокрема підготовки магістрів з технічного перекладу. Сьогодні вищі навчальні заклади України готують магістрів-перекладачів в умовах реформування системи вищої освіти, пошуку оптимального поєднання у змісті освіти фундаментальних наукових знань і практичної складової, використання новітніх технологій. Здобуття ступеня магістра обумовлює набуття фахівцем з перекладу професійних компетентностей, а також таких якостей, як відповідальність, конкурентоспроможність, готовність до постійного професійного зростання, а також до професійної та соціальної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох працях науковців США (Р. Белл, М. Вільямс, С. Досон, К. Каур, Б. Малкіель, Дж. Сіменс) здійснено дослідження з питань взаємозв'язку між кількістю років перекладацького досвіду та якістю перекладів. За спостереженнями Р. Белла трохи більше половини досліджень показали, що статистичні дані не зафіксували істотного впливу досвіду на якість перекладу [2]. Деякі дослідження встановили, що додаткові роки досвіду мали значний позитивний ефект. Результати інших досліджень дали змогу спостерігати позитивний зв'язок між досвідом перекладача та якістю перекладу. Короткий огляд літератури показує, що ступінь перекладачів з перекладу, академічний досвід і академічні знання позитивно впливають на якість продукту перекладу, процес перекладу та швидкість перекладу; ці результати додатково підтверджуються результатами дослідження В. Донгфенга [5], що узгоджується з результатами аналогічних досліджень Б. Малкієля [9].

Мета роботи полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні концептуальних засад забезпечення якості та ефективності підготовки магістрів з технічного перекладу у США та Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні сьогодні відбувається формування національної системи забезпечення якості освіти на різних рівнях, а саме національному, регіональному та інституційному. Європейські інституції (зокрема, так звана група Е4) стали орієнтирами для української вищої освіти, оскільки мають досвід формування міжнародних стандартів до якості освіти, її забезпечення та моніторингу визначення її основних індикаторів та специфіки проведення моніторингу.

Істотно зросла значущість терміну "якість" в освітньому контексті. Концепт "якість" в освіті асоціюється з функціоналістським значенням, яке стосується навчального плану (курукулуму), змісту, методів навчання, викладання, методик і технологій оцінювання [1, 387]. Унаслідок педагогічних дебатів [4, 863] якість в освіті фокусується на функціоналістській або інструменталістській дефініції освіти. Пошук високоєфективних характеристик освітніх програм є важливим підходом до якості.

У праці "Ефективне планування для якості освіти" (Planning effectively for educational quality) В. Бергквіст та Дж. Армстронг визначили такі сім критеріїв якісної освітньої програми [3]:

1. *Привабливість:* в ній є те, що привертає увагу.
2. *Корисність:* в ній є те, що знадобиться індивідууму та спільноті, які беруть у ній участь.
3. *Конгруентність:* робить те, що задекларовано.
4. *Дистинктивність:* швидко реагує на унікальні характеристики інституції та її працівників на відміну від більшості інших програм.
5. *Ефективність:* вона робить дуже добре те, що може продемонструвати свою ефективність іншим.
6. *Функціональність:* забезпечує магістрів атрибутами, потрібними для успішної діяльності в сучасному суспільстві.

7. *Забезпечення росту:* збільшує зростання показників важливих напрямів навчання магістрів [3].

Необхідним зауваженням є те, що якість у вищій освіті означає володіння компетентностями, які потрібні для успішного навчання. Професійні компетентності передбачають можливість визначити навчальні досягнення магістрів з технічного перекладу й впевнитися в тому, що вони задоволені своїми навчальними досягненнями.

Одним з ключових завдань усіх інституційних змін у сфері вищої освіти є забезпечення якості освіти (*приміром*, Програма заходів із забезпечення якості освіти у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, 2011 р., с.1).

Заклади вищої освіти несуть відповідальність за той документ, який отримують магістри, що підтверджує їх компетентності та розвиток високоінтелектуальних навичок, що відповідають рівню отриманого магістерського ступеня. Ця документація є предметом перевірки якості інституцій, а також створення умов для поліпшення навчання. Магістерська програма з підготовки перекладачів повинна забезпечити розвиток ключових компетентностей перекладача, а саме: *білінгвальна* (мовна та мовленнєва), *екстралінгвістична*, *перекладацька* (інструментальна, дослідницька або пошукова), *особистісна* та *стратегічна*, де провідними компетентностями перекладача можна визначити перекладацьку та стратегічну.

Д. Ногейра і К. Семоліні в своєму дослідженні "Дванадцять шляхів підвищення якості перекладу" (Twelve Ways to Enhance Translation Quality) [11] наголошують на тому, що не існує такої речі, як ідеальний технічний переклад, і навіть, якщо б він існував, не можна бути впевненим, що він задовольняє звичайного клієнта або критика. Але відбувається пошук шляхів поліпшення якості підготовки магістрів з технічного перекладу, розглянемо деякі з них. Дослідники пропонують декілька простих кроків для підвищення якості перекладу, які мають здійснити магістри-перекладачі:

1. *Уникнення переробленої роботи*: переклад робиться якісно з самого початку. Редагування і коригування є хитрими, підступними і віднімають багато часу, який повинен приділятися перекладу. Так, від самого початку перекладачів привчають перекладати кожну фразу, ніби переклад повинен бути опублікованим в режимі реального часу. Чим менше речей переходять на потім, тим менше ймовірність, того що вони можуть пройти непоміченими під час редагування та корекції.

2. *Збереження списку "небезпечних" слів*: перекладач привчається не лише перевіряти орфографію, але й вибору тих однакових слів, що мають різні значення. Професійний перекладач тримає список улюблених "помилко" і використовує його регулярно.

3. *Перегляд орфографії і перевірка граматики*: професійний перекладач завжди переглядає орфографію і перевіряє граматику перед початком редагування тексту. Перед перевіркою орфографії і граматики в програмах перекладач вибирає весь документ, встановлює і переконується, що контрольні-вимірні засоби повністю активні. Застосування програм з перевірки орфографії та граматики не вирішують усіх проблем, але заощаджують багато часу.

4. *Відповідність друкарським та пунктуаційним правилам цільової мови*: різні мови мають різні друкарські та пунктуаційні конвенції і якісний переклад повинен відповідати вимогам.

5. *Ніколи не використовується функція "Замінити все"*: найгірша і фатальна помилка перекладача, якщо він використовує таку функцію [11].

Необхідною умовою якісного перекладу є професійна компетентна діяльність технічного перекладача. Рівень професійної кваліфікації технічного перекладача не є статичним, оскільки постійно змінюється через швидкі зміни середовища, викликані технічними, соціальними або інституційними вимогами, та через непереривний особистісний розвиток індивідуумів і виникнення нових професійних вимог. З цієї перспективи компетентність може розглядатися як точка відліку навчального і розвивального континууму, що дає такі етапи як відбір та освіта, процес професійної освіти та підготовки, досягнення статусу демонстрації компетентності або власне демонстрація компетентності в роботі [1, 390].

Магістри-перекладачі повинні оволодіти моделлю, яка заснована на прагматичних теоріях використання мови. Їх переклад повинен виконувати функцію еквівалентну оригіналу, і слід також використовувати еквівалентні практичні засоби для досягнення цієї функції. Дж. Хоніг [7] вважає, що оцінка якості перекладу (Translation Quality Assessment – TQA) може бути терапевтичним (з акцентом на причинах помилок) або діагностичним (з акцентом на очікувану відповідь читачів). У свою чергу, Вільямс [12] пропонує оновлену аргументовано-орієнтовану модель для оцінки якості перекладу. Вищевказані дослідження, як правило, зосереджені на TQA з лінгвістичної точки зору, але не звертають увагу на саму природу сучасної перекладацької діяльності. Тобто, перекладацька діяльність включає безліч складних процесів. Звідси виникає необхідність автоматизованих засобів перекладу. Сучасний магістр з технічного перекладу повинен вдало застосовувати будь-які автоматизовані засоби перекладу. Якість перекладу з технологічної точки зору є недостатньо дослідженою. Лише кілька досліджень, що стосуються цієї сфери, були проведені такими вченими, як Сюї і Го [6]. У своїх дослідженнях, вони коротко представили CAT інструменти, такі як SDL Trados, DéjàVu і ApSICXbench з обмеженими прикладами. У той же час, вони тільки підкреслюють гарантію якості перекладу після завершення перекладачем завдань [6]. Якість проекту перекладу є результатом хорошого контролю якості та управління протягом усього процесу реалізації проекту. Є багато факторів, що визначають якість перекладу проектів, таких як керівник проекту, рівень знань групи студентів, зв'язок між керівником і студентами, перекладач і клієнт, CAT засоби, процедура управління, а також оволодіння термінологією і технік перекладу.

Зміна діяльності перекладача потребує нових знань та професійної кваліфікації. Сучасні педагогічні дослідження особливо наголошують на тому, що технічному перекладачу потрібні глибокі знання свого предмета, розуміння широкого діапазону перекладацьких підходів і вміння їх застосовувати [1, 390].

Ефективний перекладач потребує більше, ніж просто знання іншої мови, які будуть необхідні для його професійної діяльності. Доктор Кулвірд Каур визначила такі компетентності відмінного технічного перекладача [8]:

1. Перекладач, який перекладає наукові тексти будь-якою парою мов, повинен в першу чергу бути фахівцем в науковій сфері, так, щоб зміст вихідного тексту передавався точно, чітко і природно. Якщо перекладач є експертом хімії, то він вдало буде перекладати в основному тексти з хімії, а не тексти в інших науках, тому що це буде гарантувати якість і швидкість перекладу.

2. Перекладач повинен бути дуже досвідченим в обох мовах, як вихідної, так і цільової. Майстерність вихідної мови гарантує, що значення, які передаються в вихідний текст є дуже чітко і точно зрозумілими для перекладача. Кожен аспект повинен бути чітко інтерпретованим перекладачем. Майстерність в цільовій мові є дуже важливою. Таким чином, краще всього, якщо мова перекладу є рідною мовою перекладача, тому що тільки такі фахівці матимуть інтуїтивність в мові, тому будуть здатні надати кращий варіант перекладу.

3. Перекладач повинен бути знайомим з основними принципами теорії і практики технічного перекладу. Робота технічного перекладача полягає не тільки в тому, щоб знайти еквівалентні терміни в цільовій мові за допомогою списку термінології і словників, але він повинен бути здатний надати технічний переклад відповідно до правил, стилю і граматики цільової мови так, щоб переклад не звучав неприродно.

4. Хороший технічний перекладач повинен бути фахівцем в мові оригіналу і в мові перекладу, який пройшов навчання в теорії та практиці технічного перекладу. Для того, щоб магістр з технічного перекладу перекладав наукові тексти, він також повинен отримати наукову підготовку.

5. Відмінний технічний перекладач повинен мати розуміння з своїми потенційними читачами. Йому необхідно переконатися, що технічний переклад, який він надає, відповідає рівню кваліфікації читача. Технічний текст, переведений для людини без технічної освіти, повинен задовольняти його інтелект і рівень знання мови, переклад тексту для науковців повинен відповідати їх рівню розуміння. Іншими словами, магістри з технічного перекладу повинні знати SKOPOS або мету їх завдання перекладу.

6. Технічний перекладач повинен бути дисциплінованим. Завдання перекладу, які доручили йому, необхідно завершувати до встановленого терміну таким чином, щоб інформація, яка перекладається, не стала застарілою і була корисною для користувачів перекладу.

7. Якісний технічний перекладач повинен знати про культуру читачів як джерело цільової мови. Таким чином, він зможе перекладати мовою перекладу, заснованою на культурі читачів і, тим самим, полегшити читання і розуміння тексту перекладу.

За даними Бюро статистики праці США вільне володіння англійською мовою та іноземною мовою є найбільш важливою вимогою для технічного перекладача, хоча багато роботодавців вимагають ступінь бакалавра або магістра [10]. Проте, цей ступінь не повинен бути пов'язаним з мовами або перекладом; студенти можуть вибрати основні предмети в тій чи іншій сфері, наприклад хімія, біологія та ін. У деяких технічних галузях перекладу, наприклад інженерія, ступінь магістра є необхідним. Також, за даними Бюро статистики праці швидко зростає кількість робочих місць з усного та письмового перекладу, тож за 2014-2024 рр. очікується зростання на близько 17500 робочих місць, також зазначається, що особи, які мають ступінь магістра і професійну сертифікацію матимуть перевагу на ринку праці, на 2014 р. середня заробітна плата для перекладачів складала 43590 доларів США [10].

Перекладачі, як правило, дійсно потребують певної професійної підготовки, щоб оволодіти методами для підтримки початкового значення в перекладеній частині, урахувавши сленг, культурні терміни і популярні вирази. Технічні перекладачі часто використовують спеціалізовані комп'ютерні програми, які можуть бути освоєні за допомогою навчальної програми.

Висококваліфікований технічний перекладач, який здобув ступінь магістра повинен гарантувати, що всі його перекладені роботи відповідають стандартам, встановленим міжнародної видавничої індустрії. Якщо його робота не виявляє тої якості, яку клієнт очікує, технічний перекладач повинен знову працювати над всією роботою без будь-яких витрат для клієнта і гарантувати, що всі вимоги клієнта будуть виконані. Тому професійний перекладач є підготовленим до даних умов і може швидко виправляти стиль, манеру і підвищити якість своєї роботи.

Доктор Кулв'їрд Каур стверджує, що ідентифікація проблем відноситься до метакогнітивної стратегії [8]. Професійні перекладачі використовують когнітивні стратегії, щоб вирішити певні проблеми. Виявлено, що деякі пропозиції, особливо в англійській мові в наукових текстах, є задовгими і заплутаними, тому для перекладачів такі складні речення дуже важко перекласти іноземною мовою, яка має різний характер граматики. Тож магістри з технічного перекладу мають розуміти, якщо залишити складні речення в перекладі, читачі можуть не сприйняти зміст. Тож для подолання зазначеної проблеми забезпечення якості перекладу пропонується рішення – розділення складних речень на дві частини для полегшення аналізу та розуміння [8]. Таким чином, здобувачі навчаються робити процес перекладу більш керованим і простішим, а зміст доставляти в переклад легше і більш точно задля завершеності перекладеної версії іноземною мовою.

Висновки. Таким чином, серед засад якісної підготовки магістрів з технічного перекладу можна зазначити такі: 1. Здатність до постійного удосконалення та навчання впродовж життя, зокрема шляхом як включення до змісту магістерських програм теорії перекладу, стратегій і методів вирішення проблем перекладу тощо, так і подальшого навчання в області перекладу.

2. Практика має стати невід'ємною складовою магістерських програм з технічного перекладу, адже досвід грає відмінну роль у передачі знань від однієї мови до іншої, розвиває необхідну чутливість до великої кількості делікатних нюансів перекладу.

3. Розвиток полікультурної компетентності в сучасному суспільстві є умовою якісної магістерської підготовки з технічного перекладу, адже основною метою кваліфікованого перекладу є сприяння ефективної комунікації між різними мовними і культурними групами. Необхідність такої взаємодії підсилює зростання міжнародної торгівлі, збільшення міграції, глобалізація, популярність мовних меншин, зростання засобів масової інформації та технологій.

4. Однією з ключових передумов якісної підготовки магістра з технічного перекладу є наявність як мінімум ступеня бакалавра у технічній сфері.

Використані джерела

1. Шандрук. С. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у США [Текст] : [монографія] / С. І. Шандрук / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 495 с.
2. Bell R. T. Translation and Translating: theory and practice / R. T. Bell. – London : Longman, 1991. – P. 28.
3. Bergquist W. Armstrong J. Planning effectively for Educational quality / William H. Bergquist, Jack L. Armstrong. – Jossey-Bass (San Francisco), 1986. – 218 p.
4. Creemers B. Effective Instruction: An Empirical Basis for a Theory of Educational Effectiveness / In Reynolds et al. Advances in School Effectiveness research and Practice. – Willington: Elsevier Science, 1994. – P. 198-205.
5. Dongfeng, W., & Dan, S. Factors Influencing the Process of Translating / W. Dongfeng, S. Dan // Meta: Translators' Journal, 1999. – Vol. 44(1). – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.7202/004616ar>.
6. Guo Z., Xu Z. and Wang L. V. Dependence of photoacoustic speckles on boundary roughness / Z. Guo, Z. Xu, and L. V. Wang // Journal of Biomedical Optics, April 2012. – Vol. 17(4), 2012. – Режим доступу: http://oilab.seas.wustl.edu/epub/2012%5CJBO_17_4_046009.pdf.
7. Honig G. Positions, Power and Practice: Functionalist Approaches and Translation Quality Assessment / Hans G. Honig // Current Issues in Language and Society. – Routledge, 23 Apr 2010. – P. 6-34.
8. Kaur K. A Competent translator and effective knowledge transfer [Електронний ресурс] / Dr. Kulwindr Kaur // Translation Journal. Translator Education. – Vol. 9(№ 4). – October, 2005. – Режим доступу: <http://translationjournal.net/journal/34edu.htm>.
9. Malkiel, B. The effect of translator training on interference and difficulty [Електронний ресурс] / B. Malkiel // Target, 2006. – Vol. 18(2). – Режим доступу : <http://dx.doi.org/10.1075/target.18.2.07mal>.
10. National Center for Education Statistics [Електронний ресурс] / Common Core Data (CCB), 2008. – Режим доступу: <http://nces.ed.gov/ccd/>.
11. Nogueira D., Semolini K. Twelve Ways to Enhance Translation Quality / Danilo Nogueira, Kelli Semolini // Translation Journal. Translation Nuts and Bolt. – Vol. 13(№ 1). – January, 2009. – Режим доступу: <http://translationjournal.net/journal/47quality.htm>.
12. Siemens G., Dawson S., Lynch G. Improving the Quality and Productivity of the Higher Education Sector. Policy and Strategy for Systems-Level Deployment of Learning Analytics [Електронний ресурс] / George Siemens, Shane Dawson, Grace Lynch // Society for Learning Analytics Research. – 2013, December. – Режим доступу: http://sydney.edu.au/educationportfolio/ei/projects/SoLAR_Report_2014.pdf.
13. Williams M. Translation Quality Assessment: An Argumentation-Centred Approach / Malcolm Williams. – Ottawa: University of Ottawa Press, 2004. – 188 p.

Dudina O.

CONCEPTUAL BASIS FOR ENSURING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF TRAINING MASTERS IN TECHNICAL TRANSLATION IN THE UNITED STATES AND UKRAINE

The article deals with the main priorities of the quality and effectiveness in training masters in technical translation in the USA, the criteria of quality academic programs for masters and conditions of high-quality technical translation are analyzed; we define the features of an effective technical translator. The study has revealed features of the organization of training masters in technical translation at US universities; disclosed the contents and forms of training organizations and interpreters masters; clarified the basic requirements for professional competence of teachers engaged in the preparation of technical translation masters; analyzed major trends in the development of training masters in translation in Ukraine; clarified the training of translators in the higher education system of Ukraine; substantiated scientific guidelines for the creative use of the progressive ideas of the US experience for high school masters training in technical translation in Ukraine.

Professionally-oriented advanced (Master's degree) programmes in translator education and training, enhancing their public visibility via an interactive online map are well developed in the U.S. universities. The selection of the content, forms and methods of teaching "foreign language for technical translators" for masters of Foreign Languages is an important account of the American experience of professional training masters in technical translation. Educational institutions independently modify and supplement the content of educational programs in training professionals of any industry to choose the priorities of educational activities, introduce new skills. Suitable components of American experience allow to define organizational and pedagogical conditions of training masters in technical translation and interpretation for the implementation into education process in universities of Ukraine.

Key words: *master of technical translation, technical translation, comparative research in training masters, the US professional education, information technology, qualifying areas of training masters, professional competence of the interpreter, form and technology education, educational and professional standards.*

Стаття надійшла до редакції 15.07.2016